

Myšlenky jednoho boomeru

Dříve to bylo jednodušší. Věděl jsem, že patřím k poválečné generaci a že generaci mých dětí se říká Husákovy děti. Nyní je situace s časovým začleňováním generací daleko složitější (neboť pokrok a prd nezastavíš, jak říkal můj dědeček), a tak jsem se ocitl v generaci boomerů, což je podle volnější definice demografická skupina, do níž patří lidé narození v období baby boomu v letech 1946–1964. Pak následuje generace X (narození v letech 1965 až 1976), po nich jsou na řadě mileniálové (nebo též generace Y) narození v letech 1977 až 1995 a pak logicky generace Z lidí narozených v letech 1996 až 2010. Pro ty ještě mladší zřejmě již muselo být použito písmeno z řecké abecedy – alfa. Zpočátku jsem z tohoto nového generačního pohledu podezřívával výhradně sociology, neboť jsem se domníval, že absolventů sociálních věd je zřejmě již mnoho, potřebují se uplatnit ve firmách živících se volebními a jinými průzkumy, a tak si chtějí potenciální voliče logicky zaškatulkovat. Ono je to ale trochu jinak a osvětlím věc dále.

Nedávno jsem viděl v televizi zajímavý pořad, kde moderátor ukazoval dětem okolo osmi let předměty, které jsou pro většinu dospělých ještě notoricky známé – jednalo se např. o pětipalcovou disketu nebo discman – a v identifikaci jejich původního určení děti naprosto selhaly. Uvědomil jsem si, jak se v několika minulých desetících let zrychlilo tempo technické výbavy domácností i společnosti jako celku. Jako boomer mohu uvést vlastní vzpomínky, které tento prudký vývoj podtrhnou. Okolo roku 1955 jsem trávil prázdniny u strýce v malé vesnici na podhůří Vysočiny. Nebyl zde ještě zaveden elektrický proud, večer se svítilo petrolejkou (ale ne tou obyčejnou s knotem, nýbrž pokrokovější a svítivější, s tak zvanou žárovou punčoškou z hedvábných vláken, která dokázala po několik hodin svítit téměř stejně intenzivně jako žárovka). V té době bylo nemyšlitelné, že by malé venkovské děti nevěděly, co je snop nebo povříslu – jaká by asi byla situace s touto minianketou u dnešních čtyřicátníků? Je vhodné připomenout, že náš stát dokončil elektrifikaci v roce 1960, a to jako teprve pátý stát na světě, který kompletně elektrifikoval všechny obce. Protože u strýce nebyla zavedena elektřina, a tudíž nebylo možné poslouchat rozhlas, tak informační spojení se světem zprostředkovávaly noviny, které přivázela pošta. Noviny byly důležité i z dalšího důvodu. Ruličkový toaletní papír se totiž začal v Československu vyrábět až v roce 1972, a tak nastříhané noviny efektivně plnily další funkci. Nepamatuji si, že by v domácnosti mého strýce byl jiný teploměr než lékařský rtuťový (podle Nařízení Evropské komise č. 2007/51/ES se od června 2009 nesmí rtuťové teploměry uvádět na trh), ač ke skutečně masovému rozšíření různých teploměrů docházelo již po druhé světové válce. Zároveň si ale ani nepamatuji, že by někdo v této domácnosti informaci o hodnotě teploty postrádal, prostě doma bylo teplo a na zápraží zpravidla chladněji.

Nyní jsme informacemi o hodnotách teploty přesyceni – ve svých mobilech se můžeme dozvědět jaká je okamžitá teplota v naší místnosti, venku nebo v Hongkongu. A to nejen teplota naměřená, ale třeba i teplota pocitová. Picitová teplota

není fyzikální veličina, závisí na okolních podmínkách, a pro její stanovení se proto používají poměrně složité algoritmy. Pokud byste si chtěli pocitovou teplotu v místě, ve kterém se nacházíte, určit sami, můžete použít např. vztah vycházející z australského modelu a užívaný Hvězdárnou a planetáriem Uherský Brod¹:

$$t_{\text{poc}} = t + 0,33e - 0,7v - 4$$

kde t je teplota vzduchu ($^{\circ}\text{C}$), v rychlost větru (m s^{-1}), e je tenze par vody (hPa) při dané teplotě.

Když jsme se dostali k teplotám – zatímco ohřev na vyšší teplotu obecně nezpůsobuje větší problém, proces dosažení nízkých teplot představoval v minulosti pro fyziky výzvu. Pro účely uchovávání potravin byla technická řešení nízkých teplot relativně jednoduchá a jejich dobrodini využíváme v našich ledničkách a mrazácích. Při snaze dosáhnout co nejnižších teplot naměřil Faraday již v roce 1835 pomocí směsi oxidu uhličitého s etherem ve vakuu teplotu -110°C . Oříšek, do kterého se zakousli fyzici na přelomu 19. a 20. století, představovalo dosažení teplot potřebných ke zkapalnění plynů, které byly do té doby považovány za nezkapalnitelné. Jednalo se o vodík H_2 (bod varu $20,2\text{ K}$) a helium ^4He (bod varu $4,2\text{ K}$), přičemž pozoruhodné je, že helium samotné se podařilo izolovat na Zemi teprve v roce 1895 Williamu Ramsayovi. V čele badatelů oboru fyziky nízkých teplot stáli tehdy zejména Skot James Dewar a Holanďan Heike Kamerlingh Onnes. Dewarovi se podařilo v roce 1898 zkonenzovat vodík. Důležitým vedlejším produktem jeho bádání se stala originální konstrukce nádoby, která mu sloužila pro delší uchovávání zkapalněných plynů. Později dopltil na skutečnost, že si nádobu nenechal patentovat, výroby se ujala německá firma Thermos a nádobu úspěšně uplatnila na trhu. Následný spor o autorství Dewar prohrál. Za své objevy však obdržel od krále rytířský titul. Teplotu kapalného helia se podařilo dosáhnout o deset let později Kamerlinghu Onnesovi. Za výzkum vlastností hmoty při nízkých teplotách (mj. objev supravodivosti) pak obdržel v roce 1913 Nobelovu cenu. A ještě malé srovnání se současným stavem – v roce 2021 bylo oznámeno² dosažení teploty 38 pK , tedy $38 \cdot 10^{-12}$ kelvinů.

V prvním odstavci jsem slíbil, že na pravou míru uvedu, kdo může za „to nové“ generační dělení. Nespáchali jej výhradně sociologové, může za to především neviditelná ruka trhu – marketéři, specialisté na konzum. Reklama musí být cílená! Je potřeba zjistit, zda např. mileniálům neproudí místo krve sociální síť, kolik procent z nich nedůvěřuje tradičním formám reklamy a podle toho hledat cesty k maximalizaci spotřeby. Inu jeden trh vládne všem, jeden jim všem káže, jeden všechny přivede, do temnoty sváže.

P.S. Podobnost poslední věty s jistým citátem je čistě záměrná.

Pavel Chuchvalec

LITERATURA

1. <https://hvezdarnaub.cz/co-je-pocitova-teplota>, staženo 12. 2. 2025.
2. Deppner C. a 18 spoluautorů: Phys. Rev. Lett. 127, 100401 (2021).